

УДК 81'255

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2026.1.12>

Д. П. БОРИС

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови,

Навчально-науковий інститут філології Київського національного університету

імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Електронна пошта: dmytroborys@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-7726-152X>

СЕМАНТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ЕНДРЮ ЧЕСТЕРМАНА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Стаття присвячена проблемі теоретичної та практичної контекстуалізації семантичних стратегій перекладу Е. Честермана в українську транслятологічну традицію. Результати нашого дослідження демонструють, що, незважаючи на деякі термінологічні неточності та окремі незначні ієрархічні невідповідності, розроблена дослідником класифікація загалом органічно влітається в канву вітчизняної науки і наразі становить найповніший поділ лексико-семантичних прийомів перекладу. В оригінальній класифікації налічувалося десять семантичних стратегій перекладу: синонімія, антонімія, гіпонімія, конверсиви, зміна рівня абстрагування значення, перерозподіл значення, зміна засобів виразності, перифраза, зміна тропів та інші семантичні зміни. Наш критичний аналіз показав, що з метою теоретичного вдосконалення запропонованої класифікації всі лексико-семантичні прийоми перекладу (саме цей термін постає найточнішим вітчизняним відповідником поняття семантичних стратегій перекладу Е. Честермана) рекомендується поділяти на дев'ять типів: синонімічну заміну, антонімічну компенсацію (яка процесуально включає антонімічну заміну та антонімічну нейтралізацію і представлена чотирма моделями одинарної / множинної негативації / денегативації), зміну гіперо-гіпонімічних відношень (що охоплює три моделі – гіперонімізацію, гіпонімізацію та когіпонімізацію), конверсивну заміну, зміну рівня абстрагування значення (до якої належать абстрагування та конкретизація), перерозподіл значення (що включає додавання / вилучення одиниць), зміну засобів виразності, перифразу та зміну тропів. Водночас структурного, таксономічного та дефініційного уточнення потребує поняття перерозподілу значення у зв'язку з можливістю його часткового перетину з іншими лексико-семантичними прийомами.

Ключові слова: стратегія перекладу, семантична стратегія перекладу, типи семантичних стратегій перекладу, прийом перекладу, лексико-семантичний прийом перекладу, типи лексико-семантичних прийомів перекладу.

Поставлення проблеми. Категорійно-термінологічний апарат сучасного перекладознавства характеризується мультिवаріантністю метамови, плюралізмом дефініцій, неуніфікованістю арсеналу позначуваних понять та принципів їхньої номінації як у глобальному, так і в локальному вимірах. Варіантність метатермінів, як справедливо зауважує М. С. Дорофєєва, призводить до хибнотлумачення їхнього змісту та дефектів перекладацького аналізу загалом [Дорофєєва : 84]. Із цього приводу С. В. Скрильник також констатує, що «без єдиного «стайл-гайду» перекладач обирає для перекладу певного терміна, поняття чи реалії еквівалент із словника-довідника, відтак кожен новий переклад, виконаний іншим перекладачем, містить інші еквіваленти одного й того самого терміна, поняття чи реалії на свій власний розсуд» [Скрильник 2018 : 155].

Розбіжності у трактуванні понять у рамках як авторських концепцій, так і транслятологічних шкіл та цілих напрямів унеможливають уніфікацію, кодифікацію, конвенціоналізацію та стандартизацію метамови і призводять до академічного макро- та мікроізоляціонізму, ускладнюючи взаємопроникність споріднених терміносистем і перешкоджаючи науковому обміну на національному та інтернаціональному рівнях.

Серед найяскравіших прикладів, що ілюструють вищезгадану мультिवаріантність метамови, можна виділити полісемантичну номему **стратегія перекладу / перекладацька стратегія**, розуміння якої варіює в різних терміносистемах й охоплює, з-поміж інших, такі тлумачення:

1) будь-який із загальних підходів до розв'язання перекладацьких завдань, включно

з етичними, моральними та ідеологічними переконаннями і/або дотриманням різних норм [Laver, Mason : 146];

2) етапи та способи діяльності перекладача, алгоритми перекладацьких дій, спрямовані на розв'язання локальних та глобальних проблем перекладу тексту задля досягнення певних перекладацьких цілей, а саме – створення тексту перекладу, еквівалентного в комунікативно-прагматичному плані тексту оригіналу [Михайленко : 152];

3) когнітивний регулятив перекладацького дискурсу, який об'єднує відносно статичну складову – цілісний концептуальний образ вихідного тексту, та динамічну складову – план / програму пересотворення цього образу та його втілення на ґрунті цільової мовної картини світу; сюди належать очуження, одомашнення та нівелювання культурної специфіки; архаїзація, модернізація та нейтралізація часової дистанції; змістова відповідність, функціональна відповідність та відтворення форми [Андрієнко : 5];

4) поєднання базових завдань відбору іншомовного тексту для перекладу та напрацювання способу його відтворення, який включає протилежноспрямовані процеси доместикації та форенізації [Venuti : 240-244] або перекладних конвергенції та дисперсії [Голубенко : 127-128], які, проте, не існують у чистому вигляді, а балансують на лінгвокультурному континуумі «етноцентризм – ксеноцентризм»;

5) послідовність перекладацьких рішень, організованих у відповідності до перекладацького проекту, наприклад, адаптація, анексія, буквальний переклад, вільний переклад, децентрування, етноцентричний переклад, калькування, модернізація, парафраза [Delisle : 317].

Узявши за основу теорію дій Е. Штайнера, Е. Честерман також розробив низку різноаспектних тлумачень терміна **перекладацькі стратегії**, визначаючи останні як: 1) перевірені й налагоджені інтерсуб'єктні потенційно усвідомлені процедури, цілеорієнтовані на відповідність перекладацьким нормам; 2) форми експліцитного перетворення тексту; 3) легкодоступне описове знання, що стосується певного типу процедурного знання (на основі [Chesterman : 88-92]). Усі три наведені розуміння перекладацьких стратегій є за семантичним обсягом

гранично широкими і передбачають застосування терміна як загального найменування різнорівневих перекладацьких рішень без дискретизації методів, прийомів, процедур, способів і / або тактик перекладу. Водночас найближчим аналогом **перекладацької стратегії** в трактуванні Е. Честермана постає у вітчизняній науці **прийом перекладу**.

Мета статті полягає в теоретичній та практичній контекстуалізації семантичних стратегій перекладу Е. Честермана, які він апробував на парі мов «німецька – англійська», в українську транслятологічну традицію. Зіставлення аналізованої класифікації з наявними у вітчизняних дослідженнях аналогами та її апробація на матеріалі англійської та української мов сприятиме не тільки урізноманітненню інструментарію вітчизняного перекладознавства, а й поглибленню інтеграції останнього в західну науку.

Основою нашого дослідження слугує інтегрована методика зіставлення принципів відтворення англомовних лексичних явищ українською, яка включає загальнонаукові методи абстрагування, аналізу, дедукції, індукції та таксономії; компонентного, трансформаційного та дефініційного аналізу лексики; семантичного аналізу тексту. Англомовна транслятологічна термінологія Е. Честермана перекладена автором статті українською самостійно з урахуванням принципів точності, інформативності та моносемантичності рекомендованих номем на позначення досліджуваних явищ. Англомовний ілюстративний матеріал та приклади його відтворення українською дібрані автором із власної практики, що забезпечує унаочнення розглянутих лексичних перекладацьких рішень у їхніх повноті та розмаїтті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усі наявні сьогодні класифікації перекладацьких рішень можна поділити за критерієм вертикальної диференційованості / недиференційованості на дві групи: **однорівневі (вертикально недиференційовані)** та **багаторівневі (вертикально диференційовані)**. **Однорівневі класифікації** забезпечують комплексний підхід до розмежування перекладацьких рішень без визначення вторинних інтеграційних та диференційних характеристик кожного члена з метою подальшого їхнього групування за спільністю ознак. До однорівневих можна

віднести, наприклад, класифікацію перекладацьких процедур П. Ньюмарка [Newmark : 68-93] або перекладацьких прийомів Л. Моліни та А. У. Альбір [Molina, Albir : 509-512], згодом контекстуалізовану у вітчизняну транслятологію А. Козачуком [Козачук : 132-134]. Однорівневими нерідко є спеціалізовані класифікації перекладацьких рішень, покликані розв'язати певні транслятологічні завдання, наприклад, класифікації способів трансляційного перейменування реалій у Р. Зорівчак [Зорівчак : 93-139], процедур перекладу культуронімів А. Ф. Герри [Guerra : 7-12] або трансформацій перекладу формулам Д. Бориса [Borys 2021 : 21-22]. Коли ж однорівнева класифікація вичерпує власний ресурс лінійного розширення, вона переходить у фазу вертикальної диференціації, тобто стає багаторівневою. **Багаторівневі класифікації** забезпечують диференційованіший підхід до розмежування перекладацьких рішень із теоретично необмеженим потенціалом кількості групувань. Саме в контексті багаторівневих класифікацій розглядатимемо сучасний стан розробки проблеми лексичних перекладацьких рішень.

У вітчизняній транслятології використовуються різні класифікації лексичних перекладацьких рішень, що включають:

1) вибір варіантного відповідника, контекстуальну заміну, калькування, описовий переклад, транскодування, антонімічний переклад, компресію, декомпресію, пермутацію / перестановку слів, транспозицію, конкретизацію значення та генералізацію значення [Науменко, Гордєєва : 4-24];

2) диференціацію, конкретизацію, генералізацію та модуляцію [Волченко, Абабілова : 164];

3) диференціацію значень, конкретизацію значення, генералізацію значення, контекстуальний переклад, антонімічний переклад, цілісне перетворення та компенсацію [Горда, Пушик : 170];

4) диференціацію значень, конкретизацію значень, генералізацію значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, компенсацію втрат при перекладі, додавання слів (із лексичних причин) та вилучення слів (із лексичних причин) [Смірнова, Черденченко : 51-52];

5) компенсацію, конкретизацію та генералізацію [Приймачок : 117-118];

6) конкретизацію, генералізацію, антонімічний переклад, компенсацію, додавання слів, опущення слів та змістовий розвиток [Лапочка : 15-28];

7) конкретизацію, генералізацію, заміну наслідку причиною, заміну причини наслідком, антонімічний переклад, компенсацію, додавання та опущення [Gudmanyau, Sydoruk : 64-88];

8) конкретизацію, генералізацію та модуляцію [Галян : 34-35];

9) конкретизацію, генералізацію та розширення змісту [Мамрак : 110];

10) конкретизацію, генералізацію та смисловий розвиток (включно з метафоричними та метонімічними замінами) [Ребрій : 69-72];

11) конкретизацію значення слова, генералізацію значення слова, додавання слова, вилучення слова, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови та компенсацію [Жулавська, Назаренко : 73-98];

12) конкретизацію значення слова, генералізацію значення слова, додавання слова, вилучення слова, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови та перестановку слова [Карабан : 300-314];

13) конкретизацію, узагальнення, антонімічний переклад, компенсацію, додавання слів, пропуск слів та змістовий розвиток [Богайчук : 143];

14) лексичну заміну (в тому числі партикуляризацію / гіпонімічну трансформацію, генералізацію / гіперонімічну трансформацію, інтергіпонімічну трансформацію та модуляцію), лексичну компенсацію, метафоричну трансформацію та метонімічну трансформацію [Borys 2022 : 16-19];

15) транскрипцію, транслітерацію, калькування та лексико-семантичні заміни (конкретизацію значення, генералізацію значення та модуляцію / смисловий розвиток) [Матузкова, Гринько, Чернова : s.p.];

16) часткову зміну семного складу вихідної лексеми, перерозподіл семного складу вихідної лексеми, конкретизацію та генералізацію [Мацегора : 70-71].

У всіх наведених класифікаціях узагальненим терміном постають номами **лексична**

трансформація (2, 3, 4, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16), **лексико-семантична трансформація** (1, 2), **лексична заміна** (5, 7, 9, 16) або **лексико-семантична заміна** (8, 15). У наведеному термінологічному ряді спостерігаємо контекстуальну синонімічність понять «лексичний» і «лексико-семантичний», з одного боку, та «трансформація» і «заміна», з іншого, однак механізми в основі цієї контекстуальної синонімічності різняться. У першому випадку йдеться про деталізацію семантикоцентричності процесу відтворення одиниць оригіналу. У другому ж спостерігається ототожнення онтологічно відмінних понять **зміни** (одиниця зберігається, але у зміненому щодо оригіналу варіанті) та **заміни** (одиниця не зберігається, а замінюється іншою). Однак наведене розмежування ідеально працює в межах тільки однієї «системи координат» (наприклад, однієї мови), а не декількох, що пов'язано з асиметрією відношень еквівалентності в різних мовах. Це призводить до розмивання денотації термінів, оскільки будь-який переклад можна в певному граничному контексті розуміти і як зміну (оригінал змінюється на переклад, оскільки завжди існує певна експліцитна або імпліцитна точка відліку в оригіналі), і як заміну (оригінал замінюється перекладом, оскільки йдеться про різні лінгвосеміотичні, комунікативні, когнітивні та культурологічні метасистеми, тобто мови). Імовірно, у зв'язку з цим І. Л. Мацегора вживає терміни **лексична трансформація** та **лексична заміна** як абсолютно синонімічні [Мацегора : 69-71]. Водночас О. М. Волченко та Н. М. Абабілова, а також О. П. Матузкова, О. С. Гринько та Ю. А. Чернова розглядають лексико-семантичні трансформації як підтип лексичних трансформацій поряд із транскодуванням (що включає транслітерацію, транскрипцію, змішане транскодування й адаптивне транскодування) та калькуванням [Волченко, Абабілова : 163-164; Матузкова, Гринько, Чернова : s.p.]. Із погляду загальнонаукових принципів таксономізації віднесення лексико-семантичних трансформацій до лексичних виглядає логічним, оскільки вужче поняття характеризується вищим ступенем деталізації і, відтак, має лінійно складніше найменування. Однак доволі суперечливим постає питання зарахування транскодування та калькування до

лексико-семантичних трансформацій, оскільки в обох випадках семантика відтворюваних лексем оригіналу не зазнає змін. Поряд із наведеними класифікаціями існує підхід, згідно з яким **лексичні трансформації** (відхилення від прямих словникових відповідностей) відмежовуються від **семантичних** (здійснюються на основі різноманітних причинно-наслідкових зв'язків, що існують між елементами описуваних ситуацій) (Бондаренко : 28). Проте в термінологічному ракурсі наведена делімітація не може бути науково виправданою, оскільки форма (план вираження) і значення (план змісту) лексеми є двома нерозривно пов'язаними компонентами мовного знака. Відтак, семантичне постає за замовчуванням аспектом і компонентом лексичного (в контексті обговорюваних змін лексичного значення в процесі перекладу).

Виклад основного матеріалу дослідження. У своїй класифікації Е. Честерман протиставляє **семантичні** стратегії перекладу **синтаксичним** та **прагматичним**. Водночас сам термін потребує деякого коригування. Оскільки в основі семантичних стратегій лежить зміна власне лексичного значення [Chesterman : 101], аналізовану групу доцільніше називати **лексико-семантичними стратегіями** з метою їх відмежування від тих синтаксичних стратегій, які передбачають зміну граматичного значення слова, наприклад, зміну частини мови чи граматичної категорії в процесі перекладу.

Семантичних стратегій перекладу Е. Честерман налічує десять. Дев'ять із них, а саме **синонімія**, **антонімія**, **гіпонімія**, **конверсиви**, **зміна рівня абстрагування значення**, **перерозподіл значення**, **зміна засобів виразності**, **перифраза** та **зміна тропів**, розглядаються дискретно, тоді як десята група – **інші семантичні зміни** – є збіркою для позначення декількох менш застосовуваних лексико-семантичних перекладацьких рішень.

Синонімія (*synonymy*) розуміється Е. Честерманом як семантична стратегія перекладу, яка ґрунтується на відтворенні одиниці мови оригіналу не її прямим еквівалентом, а синонімом чи квазісинонімом цього еквівалента [Chesterman : 102]. Наприклад, у реченні *Run! Run! Run while you still can!* – *Біжи! Мчи! Лети, що є сили!* повторювана лексема *run* передається українською трьома близькими

за значенням дієсловами в формі наказового способу: *біжи*, *мчи* та *лети*. Водночас якщо в англійському реченні увиразнення мови реалізується за допомогою повторення, то в українському аналогічний ефект досягається шляхом застосування ампліфікації як поступової інтенсифікації вияву дії (швидкості руху). До цієї стратегії правомірно відносити і випадки відтворення лексичних повторів оригіналу контекстуальними синонімами, як, наприклад, у фрагменті *Will you be¹ brave? Will you be² kind? Will you be³ enough?* – Чи покажеш¹ ту хоробрість? Чи виявиш³ необхідну стійкість? Чи відкриєш² своє добре серце?, де англійське дієслово *be* у другій особі однини майбутнього простого часу передається трьома різними українськими дієсловами в ідентичних особі та числі майбутнього часу доконаного виду: *покажеш*, *виявиш*, *відкриєш*. Разом з тим у контексті вітчизняної транслатологічної традиції вважаємо доцільним дещо скоригувати сам термін *синонімія*, яким позначають або властивість одиниць, або їхню сукупність, або характеристику твору, якому притаманна наявність значної їх кількості. Крім цього, у вузькоспеціальному розумінні номема *синонімія* (англ. *synonymia*) використовується для позначення риторичної фігури [Adamson : 17]. Відтак, у перекладознавчому ракурсі замість терміна *синонімія*, наділеного передусім значеннями абстрактності та збірності, рекомендується вживати семантично прозорішу альтернативу *синонімічна заміна* з акцентом на процесуальності / результативності.

Антонімія (antonymy) тлумачиться Е. Честерманом як семантична стратегія перекладу, що спирається на відтворення значення оригіналу шляхом поєднання антоніма та заперечувального елемента [Chesterman : 102]. Наприклад, у реченні *The edition is not unabridged.* – Це видання все ж таки *скорочене*. подвійне заперечення в оригіналі, виражене комбінацією заперечного прикметника *unabridged* із часткою *not*, повністю анулюється в перекладі. Однак, як зауважує В. Карабан, термін **антонімічний переклад** є «неточним, оскільки слово, що перекладається, не замінюється на антонім у мові перекладу, а змінює лише форму на протилежну, тоді як його зміст, значення залишається без особливих змін» [Карабан : 291], тому

поняття рекомендується називати **формальною негативацією** [Карабан : 291].

Тут важливо зауважити, що антонімічний переклад насправді складає два паралельні процеси: 1) одиниця оригіналу замінюється в перекладі антонімічною, яка має протилежне значення (що пропонується називати **антонімічною заміною**); 2) до антонімічної одиниці перекладу додається елемент, який експліцитно або імпліцитно виражає заперечення (що рекомендується іменувати **антонімічною нейтралізацією**). Таким чином, усі три пропонувані вище терміни характеризуються неточністю. **Антонімія** постає надто розпливчастим найменуванням, яке стосується чи то властивості одиниць, чи то їхньої сукупності, чи то характеристики твору, якому притаманна наявність значної їх кількості. Номема **антонімічний переклад** абсолютизує застосування антоніма в перекладі, випускаючи з уваги паралельну необхідність нейтралізації його семантики запереченням, часто граматичного характеру. Термін **формальна негативація**, по-перше, своїм акцентом на плані вираження відводить нас від онтологічної заміни плану змісту одиниці оригіналу протилежним у перекладі. Водночас можливі різні трактування й самого поняття **протилежності форми**, яке можна розуміти як фонологічну і / або графічну реверсивність плану вираження зі збереженням вихідної семантики (наприклад, у паліндромі *radar*) або її втратою (наприклад, в ананімах *desserts i stressed*); як наявність в однієї й тієї самої форми двох протилежних значень у межах однієї (наприклад, англійське дієслово *dust* із протилежними значеннями ‘покривати порохами’ та ‘втирати порох’) або декількох (пор. англійське *gift* ‘подарунок’ та німецьке *Gift* ‘отрута’) мов. Периферійність позначуваних явищ паліндромії, ананімії та енантіосемії у лінгвістичних студіях визначає вкрай обмежений потенціал їхнього дослідження, причому здебільшого в дескриптивному або контрастивному (детальніше див. [Borys 2025]), а не транслатологічному ракурсах. По-друге, термін **формальна негативація** охоплює тільки одну з трьох реалізацій антонімічного перекладу – негативацію – поруч із позитивацією та анулюванням обох заперечних семантичних компонентів [Карабан : 291]. Під

негативацією розуміється поява в перекладі формально вираженої заперечної семи, яка була відсутня в оригіналі (наприклад, *The police kept the reporters off the crime scene.* – *Поліція не допускала репортерів до місця злочину.*). Натомість **позитивація** позначає втрату в перекладі формально вираженої заперечної семи, наявної в оригіналі (наприклад, *Gee, not too shabby!* – *Овва, класно!*). **Анулювання ж обох заперечних семантичних компонентів** становить нейтралізацію подвійного заперечення (наприклад, *This edition is not unabridged.* – *Це все ж таки скорочене видання.*). До трьох окреслених реалізацій антонімічного перекладу можна додати також четверту, коли відсутнє в оригіналі подвійне заперечення застосовується в перекладі (наприклад, *I do have a heart!* – *Я ж не безсердечний!*). Таким чином, отримуємо чотири можливі моделі антонімічного перекладу: 1) нейтральна форма → експліцитно виражене одинарне заперечення (негативація); 2) експліцитно виражене одинарне заперечення → нейтральна форма (позитивація); 3) експліцитно виражене множинне заперечення → нейтральна форма (анулювання обох заперечних семантичних компонентів); 4) нейтральна форма → експліцитно виражене множинне заперечення (термін наразі відсутній). Для номінації окреслених моделей пропонується такий термінологічний ряд: **одинарна негативація, одинарна денегативація, множинна денегативація та множинна негативація** відповідно.

Отже, враховуючи те, що антонімічний переклад є за своєю природою бінарним процесом, сам прийом (або стратегію у терміносистемі Е. Честермана) вважаємо доцільнішим називати **антонімічною компенсацією**, оскільки заміна одиниці оригіналу антонімом у перекладі вимагає за принципом взаємовключності протилежностей компенсації змісту речення за допомогою включення ще одного заперечного елемента.

Гіпонімія (hyponymy) трактується Е. Честерманом як семантична стратегія перекладу, що передбачає будь-яку зміну гіпонімічних відношень одиниць мови оригіналу та мови перекладу [Chesterman : 102]. Дослідник виділяє три можливих підкласи гіпонімії: 1) заміна поняття вищого порядку гіпонімом; 2) заміна

гіпоніма поняттям вищого порядку; 3) заміна одного гіпоніма іншим гіпонімом (у межах одного і того самого поняття вищого порядку) [Chesterman : 102-103]. Хоча явище гіпонімії загалом добре відоме українському перекладознавству, узагальнений термін для сукупного позначення виокремлених підкласів (на кшталт **гіпонімії** в Е. Честермана) відсутній. Разом з тим заміна поняття вищого порядку (або гіпероніма) гіпонімом називається **конкретизацією** [Богайчук : 143-144; Волченко, Абабілова : 164; Галян : 34; Горда, Пушик : 170; Жулавська, Назаренко : 73-76; Карабан : 300; Лапочка : 16; Мамрак : 110; Матузкова, Гринько, Чернова : s.p.; Мацегора : 71; Науменко, Гордєєва : 22; Ребрій : 70; Смірнова, Чередніченко : 51; Яровенко : 56-57; Gudmanyau, Sydoruk : 64-68], **партикуляризацією** або **гіпонімічною трансформацією** [Borys 2022 : 17]. Наприклад, у реченні *Many of the children¹ are receiving free school meals².* – *Багатьох учнів¹ школа забезпечує безкоштовними обідами².* спостерігаємо відтворення ширших понять оригіналу (*children* та *meals*) вужчими (*учнів* та *обідами* відповідно). Протилежний процес, а саме заміна гіпоніма поняттям вищого порядку (або гіперонімом) іменується **генералізацією** або **гіперонімічною трансформацією** [Borys 2022 : 17]. Так, у прикладі *They gobbled up the cold tagliatelle¹, washing it down with Campari².* – *Вони стріпали холодні макарони¹, запивши все вином².* фіксуємо відтворення вужчих понять оригіналу (*tagliatelle* та *Campari*) ширшими (*макарони* та *вином* відповідно). Нарешті, досить рідкісна заміна одного гіпоніма іншим (у межах одного і того самого поняття вищого порядку) позначається номемою **інтергіпонімічна трансформація** [Borys 2022 : 17]. Наприклад, у реченні *She took French leave and slipped out when nobody was watching.* – *Вона пішла по-англійськи, вислизнувши, доки ніхто не бачив.* одне поняття вужчого порядку (*French*) відтворюється за допомогою іншого поняття вужчого порядку (*по-англійськи*), причому обидва об'єднує спільний імпліцитний гіперонім *nationality*.

Із метою ономасіологічного упрозорення перекладознавчої метамови пропонується застосовувати таку термінологію: **зміну гіперо-гіпонімічних відношень** як узагальнену назву перекладацького прийому (або стратегії

в класифікації Е. Честермана), який включає **гіпонімізацію** (заміну гіпероніма гіпонімом), **гіперонімізацію** (заміну гіпоніма гіперонімом) та **когіпонімізацію** (заміну одного гіпоніма іншим у межах спільного гіпероніма; оскільки **когіпонім** є конвенційним найменуванням у вітчизняній семантиці, **когіпонімізація** видається вдалішим терміном у порівнянні з **інтергіпонімізацією**).

Конверсиви (*converses*) визначаються Е. Честерманом як семантична стратегія перекладу, що полягає в заміні здебільшого дієслівної структури оригіналу її конверсивом, тобто структурою, яка описує одну й ту саму ситуацію з протилежного погляду, в перекладі (на основі [Chesterman : 103]). Наприклад, у реченні *They sold me a pair of shoes so big for me that I can almost put both feet into one shoe.* – Я примушує купити такі величезні туфлі, що в одну практично влащу обома ногами. одиниця *sold* оригіналу, яка описує факт збуту товару з позиції продавця, відтворена в перекладі за допомогою свого конверсивного антоніма *купити*, що забезпечує погляд на ситуацію вже очима покупця. Відтак, використання конверсивів у перекладі є класичним зразком транслятологічної реперспективізації як зміщення фокусу [Дейкун : 161-162]. Разом з тим виникає низка суперечностей термінологічного, дефініційного та таксономічного характеру. По-перше, назва **конверсиви** не є вдалим найменуванням для стратегії, адже відбувається підміна процесуальності об'єктністю. По-друге, реперспективізація із застосуванням конверсивів морфологічно не обмежується лише дієсловами, а й охоплює інші частини мови, зокрема, іменники (наприклад, *He is my patient.* – Я його лікар.), прикметники (наприклад, *The former was delivered first.* – **Останній** доставили нізніше.) і навіть прийменники (наприклад, *Your cell was under the magazine.* – **На** твоїй мобіліці лежав журнал.). По-третє, в лінгвістиці конверсиви традиційно розглядаються як різновид антонімів, також відомих як **реляційні антоніми** [Санн : 463]. Із цього випливає, що аналізовану стратегію Е. Честермана доцільніше розглядати в контексті описаної нами вище антонімічної компенсації. Однак тут виникає нова проблема: жодна з чотирьох окреслених моделей (одинарна негативація, одинарна

денегативація, множинна негативація або множинна денегативація) не підходить для опису алгоритму заміни одного конверсива іншим у перекладі, оскільки всі повністю зорієнтовані на експліцитне заперечення. Крім того, бінарність опозиції у конверсивів скоріше нагадує когіпонімічні відношення, оскільки для онтологічної наявності парності завжди необхідний спільний об'єднувальний елемент вищого порядку (члени опозиції нагадують експліцитні когіпоніми, а об'єднувальний елемент вищого порядку – їхній імпліцитний гіперонім). Відтак, дискретність стратегії, названої Е. Честерманом конверсивами, не викликає сумнівів, однак доцільнішим найменуванням вважаємо **конверсивну заміну**.

Зміна рівня абстрагування значення (*abstraction change*) розуміється Е. Честерманом як семантична стратегія перекладу, що передбачає або заміну конкретного поняття оригіналу абстрактним у перекладі, або заміну абстрактного поняття оригіналу конкретним у перекладі [Chesterman : 103]. Першу модель яскраво ілюструє приклад *Need a friend? – Шукаєш товариства?*, де конкретне поняття *friend* передається абстрактним *товариства*. Другу модель демонструє речення *They rely on assistance from state agencies enforcing wildlife protection laws as well as from international bodies.* – Вони покладаються на **помічників**, серед яких державні агентства, що стежать за дотриманням законодавства у сфері захисту дикої природи, та відповідні міжнародні органи., в якому абстрактне поняття *assistance* відтворюється за допомогою конкретного *помічників*. Водночас термінологічні труднощі виникають із найменуванням указаних моделей зміни рівня абстрагування значення в українській транслятологічній традиції. З одного боку, перехід від конкретного до абстрактного логічно було б називати абстрагуванням, а від абстрактного до конкретного – конкретизацією. Однак другий термін – **конкретизацію** – в радянському та пострадянському (в тому числі українському) перекладознавстві використовують для позначення заміни гіпероніма гіпонімом, тобто у протиставленні до прийому генералізації [Богайчук : 143-144; Волченко, Абабілова : 164; Галян : 34; Горда, Пушик : 170; Жулавська, Назаренко : 73-76; Карабан : 300;

Лапочка : 16; Мамрак : 110; Матузкова, Гринько, Чернова : s.p.; Мацегора : 71; Науменко, Гордєєва : 22; Ребрій : 70; Смірнова, Чередніченко : 51; Яровенко : 56-57; Gudmanyau, Sydoruk : 64-68]. Оскільки в філософії загалом та філософії науки зокрема номема **конкретизація** повністю конвенціоналізувалася для позначення переходу від абстрактного до конкретного і є цілком прозорою з ономасіологічного погляду назвою, заміну гіпероніма гіпонімом у перекладі рекомендується позначати запропонованим нами вище терміном **гіпонімізація**.

Перерозподіл значення (distribution change) трактується Е. Честерманом як семантична стратегія перекладу, що характеризується перерозподілом семантики одиниці оригіналу на більшу або меншу кількість лексичних одиниць у перекладі (на основі [Chesterman : 104]). Перерозподіл семантики одиниці оригіналу на більшу кількість лексичних одиниць у перекладі автор називає **expansion** [Chesterman : 104]. В українській транслатології це явище відоме під різними назвами: **ампліфікація** [Науменко, Гордєєва : 18], **декомпресія** [Лапочка : 21-22; Науменко, Гордєєва : 18], **додавання** [Мамрак : 112; Borys 2022 : 21-22; Gudmanyau, Sydoruk : 81-84], **додавання слів** [Богайчук : 145; Лапочка : 21-22; Науменко, Гордєєва : 18], **додавання слів при перекладі** [Смірнова, Чередніченко : 52], **додавання слова** [Жулавська, Назаренко : 79-80; Карабан : 308-309], **експлікація** [Галян : 40-41], **експліцитація** [Borys 2022 : 21-22] або **описовий переклад** [Галян : 40-41; Borys 2022 : 21-22]. Наприклад, у реченні *Who would mind a long weekend?* – *Хто б відмовився від відпочинку з п'ятниці до понеділка включно?* три лексеми оригіналу *a long weekend* відтворено в перекладі за допомогою шістьох лексем *відпочинку з п'ятниці до понеділка включно*, що зумовлено відсутністю прямого еквівалента англійського виразу в українській.

Натомість перерозподіл семантики одиниці оригіналу на меншу кількість лексичних одиниць у перекладі Е. Честерман іменує **compression** (Chesterman : 104). У вітчизняній транслатологічній традиції побутують такі номеми, як **вилучення слів** [Богайчук : 145; Науменко, Гордєєва : 16-17], **вилучення слів при перекладі** [Смірнова, Чередніченко : 52],

вилучення слова [Жулавська, Назаренко : 82; Карабан : 311-312], **імпліцитація** [Borys 2022 : 22], **компресія** [Науменко, Гордєєва : 16-17], **опущення** [Мамрак : 110; Borys 2022 : 22; Gudmanyau, Sydoruk : 84-88] або **опущення слів** [Богайчук : 145; Лапочка : 23]. Наприклад, у реченні *However, their generals proved to be brave and courageous in battle.* – *У бою ж їхні генерали показали себе хоробрими.* три лексеми оригіналу *brave and courageous* відтворено в перекладі за допомогою лише одного слова *хоробрими*, що пов'язано з ущільненням тексту шляхом усунення семантичної надлишковості.

Перерозподіл семантики одиниці оригіналу на більшу або меншу кількість лексичних одиниць становить один із прийомів (чи стратегій у терміносистемі Е. Честермана), які найлегше ідентифікуються в процесі перекладацького аналізу, оскільки арифметичні дії додавання та віднімання належать до найбазовіших числових операцій. Водночас виключно формальний, квантитативний, підхід до визначення позиції перерозподілу значення в системі інших транслатологічних прийомів виявляється хибним унаслідок можливості нелінійного розгортання аналізованого процесу. Які саме випадки доцільно відносити до, наприклад, перерозподілу семантики одиниці оригіналу на більшу кількість лексичних одиниць? Найпростішою відповіддю на це запитання буде: збільшення кількості лексичних одиниць у перекладі порівняно з оригіналом. Однак така відповідь є правильною виключно за умови лінійного розгортання процесу (тобто коли в перекладі дискретно відтворена вихідна одиниця: A в оригіналі відповідає $A^l+x...$ у перекладі). Водночас часто процес перекладу є нелінійним (тобто коли в перекладі вихідна одиниця відтворена частково або не відтворена взагалі: AB в оригіналі відповідає $A^l+x...$, $B^l+x...$ або взагалі C), що, зокрема, притаманно описовому перекладу. Крім цього, знаки кожної мови характеризуються різними рівнями асиметрії, тому непоодинокими є випадки, коли можлива, наприклад, виключно часткова еквівалентність, множинна еквівалентність чи взагалі нульова еквівалентність. Ці суперечності підсилюються також тим, що додавання або вилучення слів (як лінійне, так і нелінійне) можуть супроводжувати фактично будь-яку із семантичних

стратегій Е. Честермана, оскільки стосуються форми вираження, а не семантики.

Отже, проблема визначення місця перерозподілу значення в системі інших транслятологічних прийомів залишається нерозв'язаною і потребує окремого дослідження.

Зміна засобів виразності (emphasis change) тлумачиться Е. Честерманом як семантична стратегія перекладу, що ґрунтується на додаванні, вилученні чи зміні засобів виразності або тематичного фокусу [Chesterman : 104]. Наприклад, у реченні *We must trust the all-wise God who knows what He is doing.* – *Ми повинні повністю довіряти премудрому Господу, бо Він точно знає, що робить.* із метою підсилення перекладач додає лексичні засоби виразності *повністю* та *точно*, відсутні в оригіналі. А в рекламному слогані *Satisfaction guaranteed!* – *Ви залишитеся задоволеними нашим новим шампунем!* спостерігається зсув тематичного фокусу з емоції в оригіналі на експерієнцера та стимул у перекладі.

Перифраза (paraphrase) розуміється Е. Честерманом як семантична стратегія перекладу, що передбачає відтворення власне прагматичного змісту висловлення там, де буквальный переклад лексемних компонентів не видається функційно доцільним (на основі [Chesterman : 104]). Так, формулами *See you later, alligator!* та *Чао-какао!* мають абсолютно неідентичний кількісний та якісний лексичний склад, проте відтворення *See you later, alligator!* як *Чао-какао!* є цілком коректним й адекватним, оскільки забезпечує збереження не тільки скопосу комунікативного акту прощання оригіналу, а й вихідних фоностилістичних (римованість) та лексико-стилістичних (неформальність) особливостей. В іншому прикладі, *Fish and chips is as British as... er... fish and chips.* – *Фіш-енд-чипс – це точно найбританськіше з того, що ви коли-небудь їли.*, оказіональне порівняння *as British as fish and chips*, створене автором оригіналу з метою заповнення фразеологічної лакуни на позначення типової «британськості» за аналогією з повністю узуалізованим *as American as apple pie*, відтворюється в першу чергу за допомогою також оказіональної граматичної аномалії *найбританськіше*, яка суперечить правилам української граматики (відносні прикметники не мають ступенів порівняння),

але використана зі стилістичною метою для досягнення гумористичності, додавання ефекту свіжості та інтенсифікації ступеня вияву якості у межах фрази *точно найбританськіше з того, що ви коли-небудь їли* (детальніше про цикл перетворення оказіоналізмів на неологізми з наступною втратою темпоральної маркованості див. [Борис : 56-58]). Процеси неологізації та архаїзації загалом активно застосовуються в перекладі, особливо у випадку необуквалістського підходу до відтворення тексту оригіналу [Скрильник 2016 : 42].

Зміна тропів (trope change) трактується Е. Честерманом як група семантичних стратегій перекладу, що передбачають різні маніпуляції з тропами [Chesterman : 105]. При цьому перекладацькі маніпуляції бувають чотирьох типів: 1) із повним збереженням тропа оригіналу в перекладі; 2) із заміною одного типу тропа оригіналу іншим типом тропа в перекладі; 3) із вилученням тропа оригіналу в перекладі; 4) із включенням у переклад тропа, початково відсутнього в оригіналі [Chesterman : 105-107]. Проілюструймо кожен із цих типів на прикладі варіантів українського перекладу англійського речення *The old scandal was a Gordian knot of lies and half-truths that no one had the courage to slice through.*

У першому типі метафора оригіналу повністю зберігається в перекладі, причому тут можливі три модифікації:

1) повне збереження форми одиниці оригіналу в перекладі (у нашому прикладі – за допомогою фразеологічного калькування), наприклад, *Старий скандал оголився Гордієвим вузлом відвертої брехні, розбавленої подекуди вкрапленнями істини, який ніхто не наважувався розрубати.*;

2) часткове збереження форми одиниці оригіналу в перекладі, наприклад, *Старий скандал оголився вузлом відвертої брехні, розбавленої подекуди вкрапленнями істини, який ніхто не наважувався розрубати.*;

3) повна втрата форми одиниці оригіналу в перекладі, наприклад, *Старий скандал нагадував хитросплетіння брехні, розбавленої подекуди вкрапленнями істини, яке ніхто не наважувався розплутати.*

Другий тип передбачає заміну оригінальної метафори іншим тропом, наприклад,

порівнянням: *Старий скандал знову й знову проривався назовні, наче задавнений фурункул, переповнений вибуховою сумішшю брехні та правди, якого ніхто не наважувався торкнутися*. Відповідно до третього типу, метафора оригіналу зникає в перекладі: *У старому скандалі нероздільно переплелися правда й брехня, а відокремити першу від останньої всім бракувало сміливості*. Нарешті, четвертому типу притаманна поява в перекладі нового тропа, відсутнього в оригіналі, наприклад, фразеологічної метонімії: *Старий скандал оголився Гордіївим вузлом відвертої брехні, розбавленої подекуди краплями істини, який жодна жива душа не наважувалася розрубати*.

До збірної стратегії **інших семантичних змін (other semantic changes)** Е. Честерман відносить два випадки: зміну просторового дейксису в перекладі (без експліцитно вираженого дейктичного маркера) та синестезію як вербалізацію понять однієї сенсорної системи за допомогою понять іншої сенсорної системи [Chesterman : 107]. Водночас обидва приклади чітко вписуються в окреслені раніше семантичні стратегії перекладу: перший належить до царини конверсивної заміни, тоді як другий необхідно розглядати в контексті зміни тропів, оскільки саме різновидом останніх і постає синестезія. Відтак, делімітація Е. Честерманом цього десятого, збірного, типу семантичних стратегій не видається раціональною.

Висновки. Теоретична та практична контекстуалізація семантичних стратегій перекладу

Е. Честермана в українську транслятологічну традицію демонструє, що, незважаючи на деякі термінологічні неточності та окремі незначні ієрархічні невідповідності, розроблена дослідником класифікація загалом органічно влітається в канву вітчизняної науки і наразі становить найповніший поділ лексико-семантичних прийомів перекладу. В оригінальній класифікації налічувалося десять **семантичних стратегій перекладу: синонімія, антонімія, гіпонімія, конверсиви, зміна рівня абстрагування значення, перерозподіл значення, зміна засобів виразності, перифраза, зміна тропів та інші семантичні зміни**. Наш критичний аналіз показав, що з метою теоретичного вдосконалення запропонованої класифікації всі лексико-семантичні прийоми перекладу (саме цей термін постає найточнішим вітчизняним відповідником **семантичних стратегій перекладу** Е. Честермана) рекомендується поділяти на дев'ять типів: **синонімічну заміну, антонімічну компенсацію** (яка процесуально включає **антонімічну заміну та антонімічну нейтралізацію** і представлена чотирма моделями **одинарної / множинної негативації / денегативації**), **зміну гіперо-гіпонімічних відношень** (що охоплює три моделі – **гіперонімізацію, гіпонімізацію та когіпонімізацію**), **конверсивну заміну, зміну рівня абстрагування значення** (до якої належать **абстрагування та конкретизація**), **перерозподіл значення** (що включає **додавання / вилучення одиниць**), **зміну засобів виразності, перифразу та зміну тропів**.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієнко, Т. П. *Стратегії в інтеракційній моделі перекладу (на матеріалі перекладу англomовних прозових та драматургічних творів українською та російською)*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Спеціальність 10.02.16 – перекладознавство. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018. 37 с.
2. Богайчук, О. С. Лексичні трансформації в перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*, 2021. № 49, том 2. С. 143–146.
3. Бондаренко, С. О. Перекладацькі трансформації у перекладі з англійської мови (на основі творів Едгара По). *Young Scientist*, 2016. April, № 4.1 (31.1). С. 27–29.
4. Борис, Д. П. Проблема неоднозначності поняття «неологізм» крізь призму лінгвофілософської теорії. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. пр.* Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2015. Вип. 3. С. 54–61.
5. Волченко, О. М., Абабілова, Н. М. *Практичний курс письмового перекладу з англійської мови : лексичні та граматичні аспекти: навч. посіб.* Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2023. 208 с.
6. Галян, О. В. *Теорія і практика перекладу : навч.-метод. видання*. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 52 с.

7. Голубенко, Н. І. Перекладацькі стратегії відтворення етнокультурного концепту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*, 2014. Вип. 10, том 2. С. 126–128.
8. Горда, В. В., Пушик, Н. В. Перекладацькі трансформації у відтворенні ономастичного простору авторського тексту. *Закарпатські філологічні студії*, 2021. Вип. 16. С. 166–171.
9. Дейкун, О. П. *Лінгвориторика українського перекладу заголовків англійськомовних інтернет-новин. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія*. Київ: Київський національний лінгвістичний університет, 2025. 268 с.
10. Дорофєєва, М. С. Варіантність термінів перекладознавства : проблеми терміновживання й аналізу перекладацьких рішень (експериментально-методологічне дослідження). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Methodика викладання іноземних мов*, 2024. Вип. 100. С. 83–95.
11. Жулавська, О. О., Назаренко, О. В. *Переклад : теоретичні та практичні аспекти : навчальний посібник*. Суми : Сумський державний університет, 2017. 133 с.
12. Зорівчак, Р. П. *Реалія і переклад (на матеріалі англійськомовних перекладів української прози)*. Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
13. Карабан, В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
14. Козачук, А. М. Перекладацькі трансформації та прийоми : термінологічні виклики у перекладознавстві. *Нова філологія*, 2023. Вип. 89. С. 129–136.
15. Лапочка, В. О. *Курс теорії і практики перекладу : навчальний посібник для практичних занять та самостійної роботи студентів*. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка, 2010. 40 с.
16. Мамрак А. В. *Вступ до теорії перекладу : навчальний посібник*. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
17. Матузкова, О. П., Грінко, О. С., Чернова, Ю. В. *Практика перекладу з англійської мови: метод. посібник до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, ОП Переклад з англійської мови та другої іноземної українською*. Одеса : видавець Букаєв Вадим Васильович, 2024. s.p.
18. Мацегора, І. Л. *Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Філологія» освітньо-професійної програми «Слов'янський переклад та міжкультурні комунікації»*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. 97 с.
19. Михайленко, О. А. Поняття «перекладацькі стратегії» як складова стратегічної компетенції. *Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова*, 2014. Вип. 121. С. 148–154.
20. Науменко, Л. П., Гордєєва, А. Й. *Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посіб.* Вінниця : Нова книга, 2011. 138 с.
21. Приймачок, О. І. Перекладацькі трансформації як спосіб досягнення адекватності художнього перекладу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2008. Вип. 10. С. 115–121.
22. Ребрій, О. В. *Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с.
23. Скрильник, С. В. Актуалізація інтерферентності в перекладі офіційних документів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія*, 2018. Вип. 33, том 2. С. 154–157.
24. Скрильник, С. В. Інтерферентність у художньому перекладі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Перекладознавство та міжкультурна комунікація*, 2016. Вип. 2. С. 41–46.
25. Смірнова, Є. С., Чередніченко, Г. А. *Англійська мова : навч.-метод. посіб.* Київ : НУХТ, 2011. 180 с.
26. Яровенко, Л. С. *Теорія перекладу : метод. посіб.* Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 88 с.
27. Adamson, S. Synonymia : Or, in other words. *Renaissance figures of speech*. Adamson, S., Alexander, G., Ettenhuber, K. (eds.). Cambridge : Cambridge University Press, 2011. P. 17–35.
28. Borys, D. P. Formulemes as a translation issue : A case study of English and Ukrainian. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2021. Вип. 24 (2). С. 17–25.
29. Borys, D. P. *Sociocultural aspects of translation : Theory and practice / Соціокультурні аспекти перекладу : теорія і практика. Навч. посібник*. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2022. 92 с.
30. Borys, D. Word palindrome : A translingual perspective on structural diversity. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*. Trnava : University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2025. # X (2). P. 20–38.
31. Cann, R. Sense relations. *Semantics : An international handbook of natural language meaning. Volume 1*. Maienborn, C., Heusinger, K. von, Portner, P. (eds.). Berlin, Boston : Walter de Gruyter, 2011. P. 456–479.
32. Chesterman, A. *Memes of translation : The spread of ideas in translation theory*. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1997. 219 p.

33. Delisle, J. *Notions d'histoire de la traduction*. Québec : Presses de l'Université Laval, 2021. 510 p.
34. Gudmanyam, A. G., Sydoruk, G. I. *Basics of translation theory. Part II: Lecture synopsis*. Kyiv : NAU, 2007. 114 p.
35. Guerra, A. F. Translating culture : Problems, strategies and practical realities. *Croatia science journal of literature, culture and literary translation: Art and subversion*, 2012. # 1 (3). P. 1–27.
36. Laver, J., Mason, I. *A dictionary of translation and interpreting*. S.l, 2018. 161 p. Retrieved from https://www.academia.edu/37923697/A_Dictionary_of_Translation_and_Interpreting.docx
37. Molina, L., Albir, A. H. Translation techniques revisited : A dynamic and functionalist approach. *Meta : journal des traducteurs*, 2002. # 47 (4). P. 498–512.
38. Newmark, P. *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall International, 1988. 292 p.
39. Venuti, L. Strategies of translation. *Routledge encyclopedia of translation studies*. Baker, M. (ed.). London, New York : Routledge, 2001. P. 240–244.

REFERENCES

1. Andriienko, T. P. (2018). *Strategii v interaktsiinii modeli perekladu (na materialii perekladu anhlo-movnykh prozovykh ta dramaturhichnykh tvoriv ukrainskoiu ta rosiiskoiu)*. Avtoreferat dysertatsii na здобuttia naukovoho stupenia doktora filolohichnykh nauk. *Spetsialnist 10.02.16 – perekladoznavstvo*. Kyiv : Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, 2018. 37 s.
2. Bohaichuk, O. S. (2021). Leksychni transformatsii v perekladi. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia : Filolohiia*. # 49, tom 2. S. 143–146.
3. Bondarenko, S. O. (2016). Perekladatski transformatsii v perekladi z anhliiskoi movy (na osnovi tvoriv Edhara Po). *Young Scientist*, 4.1 (31.1). S. 27–29.
4. Borys, D. P. (2015). Problema neodnoznachnosti poniattia “neolohizm” kriz pryzmu linhvofilosofskoi teorii. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia : Filolohichni nauky (movoznavstvo) : zb. nauk. pr.* Drohobych : Drohobyskyy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka. Vyp. 3. S. 54–61.
5. Volchenko, O. M., Ababilova, N. M. (2023). *Praktychnyi kurs pysmovoho perekladu z anhliiskoi movy : leksychni ta hramatychni aspekty : navch. posib*. Mykolaiv : Vyd-vo ChNU imeni Petra Mohyly. 208 s.
6. Halian, O. V. (2024). *Teoriia i praktyka perekladu : navch.-metod. vydannia*. Luts : Vezha-Druk. 52 s.
7. Holubenko, N. I. (2014). Perekladatski strategii vidtvorennia etnokulturnoho kontseptu. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia : Filolohiia*. Vyp. 10, tom 2. S. 126–128.
8. Horda, V. V., Pushyk, N. V. (2021). Perekladatski transformatsii u vidtvorenni onomastychnoho prostoru avtorskoho tekstu. *Zakarpatski filolohichni studii*. Vyp. 16. S. 166–171.
9. Deikun, O. P. (2025). *Linhvorytoryka perekladu zaholovkiv anhliiskomovnykh internet-novyn. Dysertatsiia na здobuttia naukovoho stupenia doktora filosofii za spetsialnistiu 035 Filolohiia*. Kyiv : Kyivskiy natsionalnyi linhvistychnyi universytet. 268 s.
10. Dorofeieva, M. S. (2024). Variantnist terminiv perekladoznavstva : problemy terminovzhyvannia y analizu perekladatskykh rishen (eksperymentalno-metodolohichne doslidzhennia). *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriiia : Inozemna filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov*. Vyp. 100. S. 83–95.
11. Zhulavska, O. O., Nazarenko, O. V. (2017). *Pereklad : teoretichni ta praktychni aspekty : navchalnyi posibnyk*. Sumy : Sumskiy derzhavnyi universytet. 133 s.
12. Zorivchak, R. P. (1989). *Realiia i pereklad (na materialii anhlo-movnykh perekladiv ukrainskoi prozy)*. Lviv : Vyd-vo pry Lviv. un-ti. 216 s.
13. Karaban, V. I. (2004). *Pereklad anhliiskoi naukovo i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistichni problemy*. Vinnytsia : Nova knyha. 576 s.
14. Kozachuk, A. M. (2023). Perekladatski transformatsii ta pryomy : terminolohichni vyklyky u perekladoznavstvi. *Nova filolohiia*. Vyp. 89. S. 129–136.
15. Lapochka, V. O. (2010). *Kurs teorii i praktyky perekladu : navchalnyi posibnyk dlia praktychnykh zaniat ta samostiinoi roboty studentiv*. Poltava : Poltavskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. V. H. Korolenka. 40 s.
16. Mamrak, A. V. (2009). *Vstup do teorii perekladu : navchalnyi posibnyk*. Kyiv : Tsentri uchbovoi literatury. 304 s.
17. Matuzkova, O. P., Hrisko, O. S., Chernova, Yu. V. (2024). *Praktyka perekladu z anhliiskoi movy : metod. posibnyk do praktychnykh zaniat ta samostiinoi roboty dlia здobuvachiv pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity spetsialnosti 035 Filolohiia spetsializatsii 035.041 Hermanski movy ta literatury (pereklad vkliuchno), persha – anhliiska, OP Pereklad z anhliiskoi movy ta druhoi inozemnoi ukrainskoiu*. Odesa: vydavets Bukaiev Vadym Vasylovych. s.p.
18. Matsehora, I. L. (2023). *Vstup do perekladoznavstva : konspekt lektsii dlia здobuvachiv stupenia vyshchoi osvity bakalavra spetsialnosti «Filolohiia» osvitno-profesiinoi prohramy «Slovianskyy pereklad ta mizhkulturni komunikatsii»*. Zaporizhzhia : Zaporizkyy natsionalnyi universytet. 97 s.

19. Mykhailenko, O. A. (2014). Poniattia «perekladatski stratehii» yak skladova stratehichnoi kompetentsii. *Naukovi zapysky : [zbirnyk naukovykh statei] / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova*. Vyp. 121. S. 148–154.
20. Naumenko, L. P., Hordieieva, A. Y. (2011). *Praktychnyi kurs perekladu z anhliiskoi movy na ukrainsku : navch. posib*. Vinnytsia : Nova knyha. 138 s.
21. Pryimachok, O. I. (2008). Perekladatski transformatsii yak sposib dosiahnennia adekvatnosti khudozhnogo perekladu. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky*. Vyp. 10. S. 115–121.
22. Rebrii, O. V. (2016). *Vstup do perekladoznavstva : konspekt leksii dlia studentiv osvithno-kvalifikatsiinoho rivnia «Bakalavr» fakultetu inozemnykh mov*. Kharkiv : KhNU imeni V. N. Karazina. 116 s.
23. Skrylynyk, S. V. (2018). Aktualizatsiia interferentnosti v perekladi ofitsiinykh dokumentiv. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnogo humanitarnogo universytetu. Ser. : Filolohiia*. Vyp. 33, tom 2. S. 154–157.
24. Skrylynyk, S. V. (2016). Interferentnist u khudozhnomu perekladi. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii Perekladoznavstvo ta mizhkulturna komunikatsiia*. Vyp. 2. S. 41–46.
25. Smirnova, Ye. S., Cherednichenko, H. A. (2011). *Anhliiska mova : navch.-metod. posib*. Kyiv : NUKhT. 180 s.
26. Yarovenko, L. S. (2021). *Teoriia perekladu : metod. posib*. Odesa : vydavets Bukaiev Vadym Viktorovych. 88 s.
27. Adamson, S. (2011). Synonymia : Or, in other words. *Renaissance figures of speech*. Adamson, S., Alexander, G., Ettenhuber, K. (eds.). Cambridge : Cambridge University Press. P. 17–35.
28. Borys, D. P. (2021). Formulemes as a translation issue : A case study of English and Ukrainian. *Visnyk KNLU. Serii Filolohiia*. Kyiv : Vyd. tsentr KNLU. Vyp. 24 (2). S. 17–25.
29. Borys, D. P. (2022). *Sociocultural aspects of translation : Theory and practice / Sotsiokulturni aspekty perekladu : teoriia i praktyka. Navch. posibnyk*. Kyiv : Vydavnychi tsentr KNLU. 92 p.
30. Borys, D. (2025). Word palindrome : A translingual perspective on structural diversity. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*. Trnava : University of SS Cyril and Methodius in Trnava. # X (2). P. 20–38.
31. Cann, R. (2011). Sense relations. *Semantics : An international handbook of natural language meaning. Volume 1*. Maienborn, C., Heusinger, K. von, Portner, P. (eds.). Berlin, Boston : Walter de Gruyter. P. 456–479.
32. Chesterman, A. (1997). *Memes of translation : The spread of ideas in translation theory*. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. 219 p.
33. Delisle, J. (2021). *Notions d'histoire de la traduction*. Québec : Presses de l'Université Laval. 510 p.
34. Gudmanyanyan, A. G., Sydoruk, G. I. (2007). *Basics of translation theory. Part II : Lecture synopsis*. Kyiv : NAU. 114 p.
35. Guerra, A. F. (2012). Translating culture : Problems, strategies and practical realities. *Croatia science journal of literature, culture and literary translation : Art and subversion*, 1 (3). P. 1–27.
36. Laver, J., Mason, I. (2018). *A dictionary of translation and interpreting*. S.l. Retrieved from https://www.academia.edu/37923697/A_Dictionary_of_Translation_and_Interpreting.docx
37. Molina, L., Albir, A. H. (2002). Translation techniques revisited : A dynamic and functionalist approach. *Meta : journal des traducteurs*, 47 (4). P. 498–512.
38. Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York : Prentice Hall International. 292 p.
39. Venuti, L. (2001). Strategies of translation. *Routledge encyclopedia of translation studies*. Baker, M. (ed.). London, New York : Routledge. P. 240–244.

D. P. BORYS

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation from English, Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

E-mail: dmytroborys@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-7726-152X>

ANDREW CHESTERMAN'S SEMANTIC TRANSLATION STRATEGIES IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN TRANSLATION STUDIES

The present article focuses on the issue of the theoretical and practical contextualization of Chesterman's semantic translation strategies into the Ukrainian academic tradition. The results of my research reveal that, despite a certain level of terminological inaccuracy and minor hierarchic mismatch instances, the classification designed by Chesterman blends well into the fabric of Ukrainian academic advances, currently becoming the most complete division of lexical semantic

translation techniques. The original classification featured ten semantic translation strategies: synonymy, antonymy, hyponymy, converses, abstraction change, distribution change, emphasis change, paraphrase, trope change, and other semantic changes. As critical analysis shows, in order to theoretically refine the proposed classification, it is recommended to divide all the lexical semantic translation techniques (it is this term that proves the most accurate Ukrainian equivalent of what Chesterman refers to as semantic translation strategies) into nine types: synonym substitution, antonymy compensation (processually featuring antonym substitution and antonymy neutralization and structurally represented by the four patterns of single/multiple negativization/denegotivization), type-of relationship change (incorporating the three patterns of hyperonymization, hyponymization, and co-hyponymization), converse substitution, abstraction change (comprising abstraction and concretization), distribution change (encompassing expansion and compression), emphasis change, paraphrase, and trope change. Out of the list above, distribution change requires structural, taxonomic, and definitional clarification due to the possibility of its partial overlap with the other lexical semantic techniques outlined.

Key words: translation strategy, semantic translation strategy, semantic translation strategy type, translation technique, lexical semantic translation technique, lexical semantic translation technique types.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.05.2026